

UYGULAMALI BİR ÇEVİRİ ELEŞTİRİSİ: “KÜRT MİLLİYETÇİLİĞİNİN KAYNAKLARI VE ŞEYH SAİD İSYANI (1880-1925)”

İbrahim BİNGÖL,

Dr. Öğr. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi,
Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü,
Kürt Dili ve Kültürü Anabilimdalı,
ibrahimbingöl@hotmail.com,
ORCID: 0000-0002-6340-5000

İbrahim BİNGÖL

Article Type/Makale Türü:

Research Article/Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 14.09.2022

Accepted / Makale Kabul Tarihi: 09.03.2023

Published / Makale Yayın Tarihi: 31.03.2023

Doi: 10.35859/jms.2023.1175154

**Değerlendirme ve İntihal/Reviewing and
Plagiarism:**

Bu makale iki taraflı kör hakem sistemine göre en az iki hakem tarafından değerlendirilmiştir. Makale intihal.net adlı intihal sitesinde taranmıştır. / This article has been reviewed by at least two anonym reviewers and scanned by intihal.net plagiarism website.

Citation/Atıf:

Bingöl, İ. (2023). Uygulamalı Bir Çeviri Eleştirisi: “Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Said İsyanı (1880-1925)”, The Journal of Mesopotamian Studies, 8 (3), ss. 093-118, DOI: 10.35859/jms.2023.1175154

ÖZ

Bu makalede Robert Olson’un “*The Emergence of Kurdish Nationalism and The Sheikh Said Rebellion, 1880-1925*” adlı eserinin Türkçe çevirisi olan “*Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Said İsyanı (1880-1925)*” adlı eseri çeviri açısından karşılaştırılmıştır. Çeviride sorunlu alanlar tespit edilerek, bunlar orijinal eser ile karşılaştırılarak, yapılan yanlışlara işaret edilmiştir. Çeviride küçük anlam kayıpları, ifade bozuklukları, metnin tümünü etkilemeyen küçük yanlışlar vb. şeyler bu makalenin kapsamı dışında tutulmuştur. Sadece ve sadece okurun analizini etkileyen, okura yanlış bilgi veren ve okuru yanlış yöne yönlendiren çeviri yanlışları ele alınmış ve bunların alternatif çevirileri verilerek, gerektiği yerlerde de yorumlar eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çeviri eleştirisi, Şeyh Said, Kürt Milliyetçiliği, Çeviri yanlışları

Abstract

In this article, the Turkish translation of Robert Olson’s “The Emergence of Kurdish Nationalism and The Sheikh Said Rebellion, 1880-1925”, “*Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Said İsyanı (1880-1925)*”, is compared in terms of translation. The mistakes made are pointed out by comparing them with the original work. Minor loss of meaning in the translation, language disorders, minor mistakes that do not affect the entire text, etc. are excluded from the scope of this article. Only the translation errors that affect the reader’s analysis, mislead the reader, and alternative translations of these have been given, and comments have been added where necessary.

Keywords: Translation criticism, Sheikh Said, Kurdish Nationalism, Translation errors

Giriş

Robert Olson’un kaleme aldığı “*The Emergence of Kurdish Nationalism and The Sheikh Said Rebellion, 1880-1925*” (*Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Said İsyanı (1880-1925)*)¹, adlı kitap, başlığında belirtilen söz konusu yıllara dair Ortadoğu’da gelişen olaylara ve çeşitli milletlerin bu olayları gösterdiği tepkilere yönelik önemli belgeler içermektedir. Büyük Britanya’nın Hava ve sömürge bakanlıklarının arşivlerine ulaşan Robert Olson söz konusu döneme ait Britanyalı yetkililerinin kendi aralarında yazışmalarını, iç tartışmalarını, olaylara bakış açılarını gün yüzüne çıkarıyor. Bu belgelerde sadece İngilizlerin değil, Almanların, Fransızların, Türklerin, Kürtlerin vs. gibi birçok milletin gelişen olaylar karşısındaki tutumlarını, bakış açılarını ve tepkilerini birçok açıdan öğrenmiş oluyoruz. Dolayısıyla bu kitap aynı zamanda tarihçiler için de iyi bir başvuru kaynağı oluşturuyor.

Bu kitabın Türkçe çevirisi “*Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Said İsyanı (1880-1925)*” başlığıyla 1992 yılında Özge Yayınları tarafından yayımlandı. Kitabın çevirisini Bülent Peker ile Nevzat Kırış yapmıştır. Çevirmenlerin iki kişi olması ilk başta okura daha iyi bir çeviri beklentisini yaratıyor ancak sayfalar ilerledikçe çevirideki bariz bazı tutarsızlıklar dikkatli okurun gözünden kaçmıyor. Kuşkusuz her çeviride yanlışlar olabilir, anlam kaymaları olabilir, bir kelimeye başka anlamlar yüklenebilir; bütün bunlar normal karşılanabilir ancak eğer yapılan çeviri yanlışları metnin tümünü etkiliyor ya da bu çeviriyi başvuru kaynağı olarak alan okurun analizini yanlış yönlendiriyorsa burada mutlaka düzeltilmesi gereken bir sorun var demektir. Sözelimi Almanların Musul meselesinde Türkleri destekleyip desteklemediği sorusuna cevap arayan bir okur ya da bir tarihçi eğer başvuru kaynağı olarak sadece bu çeviriyle yetinmişse, çok rahatlıkla yanlış bir analize ulaşabilir. Okuru bu türden tehlikelere karşı uyarmak amacıyla bu kitapta görebildiğimiz bariz çeviri yanlışlarına dikkat çekmek amacıyla aşağıda önce orijinal metni, ardından söz konusu çevirmenlerin metnini, sonra alternatif çeviriyi vereceğim. Çeviride nerede yanlışlığın yapıldığı okur tarafından daha iyi bir biçimde görülmesi için metni çevirirken olabildiğince çevirmenlerin kullandığı terminolojiyi kullanacağım.

1 Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Said İsyanı (1880-1925), Robert Olson, Çev: Bülent – Nevzat Kırış, Kasım 1992, Ankara, Özge Yayınları.

1. Çeviri ve İdeoloji

Çevirinin tarihi çok eskilere dayansa da bir disiplin haline gelmesi geç tarihlerde olmuştur. Günümüzde Türkiye’de sayısız çeviri eser bulunmasına rağmen çeviriye ve çevirmene hakkettiği ölçüde özen ve önem gösterilmediği gibi çoğu zaman çevirmenlik bir meslek olarak bile görülmemektedir. Hatta bazı akademik çalışmalarda bile çeviri eserler referans verilirken, kaynakçada çevirmenin adının yazılması dahi unutulmaktadır. Öte yandan birçok yayınevi de parasal kaygılarla yabancı dil bilen birine hemen rahatlıkla çeviri yaptırabilmektedir. Dolayısıyla piyasada denetimi yapılmamış, “çevrilmemiş” daha doğrusu “çeviri yanlışlarıyla dolu” azımsanmayacak ölçüde, çeviri eser bulunmaktadır.

Elbette her çeviride yanlışlar olabilir ama eğer yapılan yanlışlar hep belirli bir eğilim ve doğrultuda oluyorsa, burada bu konunun üzerinde durulması gerekir. Usta çevirmen Akşit Göktürk (1994:104) bu konuyu gerçekten de çok güzel özetliyor:

Her çeviri, bir bakıma, belli bir oranda da olsa, çevirmenin parmak izlerini taşır bu nedenle. Ama bu izlerin, en çok görüldüğü alan, yazın yapıtlarının çevirisidir. Çevirmenin kendine özgü düşünsel konumu, bilgisi, okuma birikimi, kaynak dil ile çeviri dilini kullanabilme gücü, zihinsel çözümleme, yorumlama, çağrıştırmaya yetisi, belli bir yazarın yapıtını seçmekteki amacı, çeviride sorumluluk duygusu gibi bireysel özellikler, bu durumun başlıca etkenleridir. Çevirmenin kişiliğiyle ilgili bu özellikler, yaptığı işe de ister istemez yansır.

Dünyada ve Türkiye’de yapılan çevirilerin bazılarının çevirmenin ideolojik eğilimi lehine yapıldığı bilinmektedir. Çevirmen kendi ideolojik eğilimi doğrultusunda çeviriyi eğip bükerek, kendi ideolojik çerçevesine oturttuğu biliniyor. Bunun örnekleri hem islami hem de sol çevrelerde yeterince vardır.² Dini metinleri kendi mezhep eğilimlerine göre anlamlandırıp yorumlayan çevirmenlerin yanı sıra Marks, Engels, Lenin vb. gibi Marksist liderlerinin yazılarını kendi örgütsel ideolojilerinin eğilimlerine göre çeviren solcu çevirmenler de olmuştur. Ama söz konusu Kürtler olunca ne yazık ki bu tablo daha trajik bir hal alıyor. Çoğu zaman çevirilerde Kürtlerin adı çevrilmiyor ya da inkâr ediliyor. Konuyla ilgili birkaç örnek vermek gerekirse, Rudaw’ın 15.12.2022 tarihli haberi şöyledir:

“Bahar yayınları tarafından Büyük İslam Tarihçisi İbn’ül Esir’in (1160 – 1233) 12 ciltlik “El Kamil fi’ Tarih” isimli eserinin Türkçe çevirisinde, Eyyübilerin Kürtlüğünü ifade eden cümleden “Kürtlüğün” sansürlendiği ortaya çıktı.

Araştırmacı – Sosyolog Adnan Fırat Bayar, kitabın Eyyübilerin aşiretinden bahseden kısımda geçen “Kürtlerin en soylu hanedanı” ifadesinden “Kürtlerin” kısmı çıkartılıp sadece “şerefli bir kabile” şeklinde tercüme edildiğini ortaya çıkardı.”³

Yine bir İnternet gazetesi olan Bianet’in verdiği haber de şöyledir:

“Paulo Coelho’nun, Eleven Minutes (Onbir Dakika) kitabı Türkçeye çevrilirken Kürdistan sözcüğünün sansürlendiği ortaya çıktı. Can Yayınları kitabı toplatacağını duyurdu.⁴

Yukarıda Bianet’in verdiği habere söz konusu olan kitabın şu orijinal metni “*She went into an Internet cafe and discovered that Kurds came from **Kurdistan, a non-existent country, now divided***

2 Bu konuyla ilgili kapsamlı bir bilgi için bkz. Ümmügülsüm Albiz: Çeviride İdeoloji: 1960-1980’li Yıllarda Türkiye’de Yayıncılık ve Çeviri, Çeviri Eserler ve Dergicilik Faaliyetleri, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül-2018.

3 <https://www.rudaw.net/turkish/culture-art/15122022>

4 <https://bianet.org/bianet/kitap/210425-can-yayinlari-kurdistan-gectigi-icin-sansurlenen-kitabi-toplatiyor>

between Turkey and Iraq”, Türkçeye “*Maria bir internet kafeye girdi, internette Kürtler’ in Ortadoğu’da yaşadığı yazıyordu*” diye çevrilmiş. Oysa doğrusu şöyle olmalıydı: “*(Maria) bir internet kafeye girdi ve Kürtlerin ülkelerinin bugün Türkiye ile Irak arasında bölünmüş, artık var olmayan bir ülke olan Kürdistan olduğunu keşfetti.*” Görüldüğü gibi çevirmen ya da editör tarafından “*Kürdistan*” “*Ortadoğu*” olarak çevrilmiş, “*Türkiye ile Irak arasında bölünmüş, artık var olmayan bir ülke*” kısmı ise hiç çevrilmemiştir. Konuyla ilgili örnekler çoğaltılabilir.⁵

Kuşkusuz biz burada ele aldığımız kitabın söz konusu çevirmenlerin yukarıda belirttiğimiz tarzda herhangi bir grup lehine keskin bir ideolojik karşıtlıkla hareket ettiğini ileri sürmüyoruz. Bundan çok, kaynak dilin işleyişine pek hâkim olmadıkları için yaptığı çeviri yanlışlarına ve kaynak dilde birden fazla anlamı olan fiil ve sözcüklerle ilgili yaptıkları tercihlere bakıldığında, Türkiye kamuoyunun büyük bir kısmında “*Şeyh Said isyanının bir irticai hareket olduğu ve bu hareketi İngilizlerin tahrik ettiği*” yönünde egemen olan görüşün etkisinde kaldıklarını ileri sürüyoruz. Sözelimi İngilizcedeki *instigate* fiilinin birçok anlamı⁶ olmasına rağmen çevirmenler bir yerde bağlama yeterince oturmamasına karşın bu fiili “*tahrik çalışmaları sırasında*” diye çevirmişler. Yine “*katliam yapmak*” anlamına gelen “*massacre*” kelimesini “*zulüm etmek*” olarak; “*yağmalamak*” anlamına gelen “*plunder*” kelimesini de “*kılıçtan geçirmek*” olarak çevirmişler. Doğrusu bunlara sıradan çeviri hataları deyip geçebilirdik ama işin içine Türkler ve Kürtler karışınca bir de “*Cıbranlı Halid’in İstiklal fikriyle zehirlenen en güçlü aşiretler bu bölgede idi*” gibi karşılığı orijinal metinde yer almayan Kürt şahsiyetlere yönelik olumsuzluk çağrıştıran ifadeler eklenince insan ister istemez çevirmenlerin niyetlerini sorgulamak zorunda kalıyor.

Elbette dil bilmek çevirinin olmazsa olmazıdır ama iyi bir çeviri için hiç de yeterli değildir. Yine usta çevirmen Akşit Göktürk (1994: 17) bu konuyu çok güzel özetliyor:

Gerçekte çevirmenin, hem kaynak dilin, hem de çeviri dilinin işleyiş düzenini çok iyi bilmesi, ikisinde de dilbilgisel öğeleri çözümleyebilecek yetide olması, yabana atılmayacak bir noktadır. Yalnız, metnin görünür nesnel sınırları ötesindeki birçok ilişkisinin de göz önünde tutulması, sağlıklı bir çeviri yönteminin ön koşuludur. Her metni, içinde bulunduğu toplumsal konum gereği belirleyen birtakım iletişimsel özellikler vardır. Bu özellikler, metnin göndericisine, alıcısına, iletisinin niteliğine göre değişiklik gösterir.

Göktürk’ün yukarıda işaret etmiş olduğu sorunlar bizim ele aldığımız çeviride de yer almaktadır. Görüleceği gibi söz konusu kitabın çevirmenleri kaynak dilin “işleyiş düzenine” pek hâkim değil gibi görünüyorlar. Kaynak dile hâkim olamama durumu ister istemez çevirmenlere bağlama, bir başka deyişle cümlenin gelişine göre yorumlayarak çeviri yapmaya sevk ediyor. Sözelimi “*respond in kind*” deyişimi için herhangi bir İngilizce-Türkçe sözlüğe bakılsaydı, karşılığı “*misillemede bulunmak*” anlamı rahatlıkla görülecekti. Dolayısıyla “*the Kurds responded in kind*” cümlesi “*bu Kürtler için memnuniyet vericiydi*” gibi alakasız bir çeviri ortaya çıkmayacaktı. Öte yandan çevirmenler çevirdikleri konuya vakıf olmadıkları için çeviriyi bağlamada oturtamamışlar. Eğer çevirmenler geriye dönüp çevirdiklerini

5 Birkaç örnek için bkz. <https://www.gazeteduvar.com.tr/dersim-makalesinde-kurd-kelimesini-adi-diye-cevirdiler-haber-1537546> , <https://t24.com.tr/haber/rektor-kurtler-ifadesini-turkler-olarak-degistirdi-iddiasi.785004>

6 Sözelimi, *Longman-Metro Büyük İngilizce-Türkçe-Türkçe Sözlüğü* bu fiilin anlam sırasını şöyle vermiş: 1) başlatmak, önyak olmak, 2) Kışkırtmak, tahrik etmek, teşvik etmek. Bkz. *Longman-Metro Büyük İngilizce-Türkçe-Türkçe Sözlük*, baskı: 1, Longman Group UK Limited and Metro Kitap Yayın Pazarlama A.Ş. İstanbul, s. 770

bir okur olarak okumuş olsalardı yanlış çevirdikleri yerlerin bağlama oturmadığını görebilirlerdi. Söz konusu kaynak dili bilmeyen ama konuya biraz vakıf olan bir okur aşağıdaki şu çeviri paragrafının çok sorunlu olduğunu hemen ilk bakışta görebilir:

“Türkler Topal Osman komutasındaki barbarlıklarıyla tanınan Çerkez Alayı'yla da uğraştılar ve Kürtler'le daha fazla meşgul olmadılar. Bu alaylar birçok gaddarlık yaptı ve bu Kürtler için memnuniyet vericiydi.”

Türklerin hiçbir zaman Çerkez Alaylarla uğraşmadığını, tersine Topal Osman'ı, birçok savaşta Türklerin yanında yer aldığı için yarbay rütbesi ve İstiklal madalyasıyla bile onurlandırdığını az çok bilen biri bu çeviride yanlış giden bir şeyin olduğunu görecektir.

2. Kastedilen anlamın tam aksini ifade eden çeviri yanlışları

1. **Orijinal metin:** The Turks also *turned* the Circassian regiment, commanded by Topal Osman and known for their barbarity, *loose on* the Kurds. These regiments committed many atrocities and the Kurds *responded in kind*.

Kitaptaki Çeviri: Türkler Topal Osman komutasındaki barbarlıklarıyla tanınan Çerkez Alayı'yla da *uğraştılar* ve Kürtler'le daha *fazla meşgul olmadılar*. Bu alaylar birçok gaddarlık yaptı ve bu *Kürtler için memnuniyet vericiydi*. (s. 61)

Alternatif Çeviri: Türkler ayrıca Topal Osman komutasındaki barbarlıklarıyla tanınan Çerkez Alayını da *Kürtlerin üzerine saldırdılar*. Bu alaylar birçok gaddarlık yaptı ve *Kürtler de aynı şekilde karşılık verdiler*.

Yorum: Çevirmenlerin konuya vakıf olmadıkları belli ama orijinal metinde “*Kürtler'le daha fazla meşgul olmadılar*” cümlesini karşılayacak ya da böyle bir şeyi çağrıştıracak bir yapıyı nereden çıkardılar, o belli değil! Konuya uzak olan bir okur kitaptaki bu çeviriyle çok rahatlıkla Türklerin Topal Osman komutasındaki Çerkez Alayıyla mücadele ettiğini, bunun da Kürtlerin işine yaradığı gibi bir anlam çıkarır. Oysa durum anlatılmak istenenin tam tersidir.

2. **Orijinal metin:** Kodaman argues that during the period 1885-1890 the Porte was able to get some control over the tribes through this solicitous policy and that the Ottomans also took *pains to pay attention* to the demands of the Armenians. Most historians of this period see *little* Ottoman concern with the demands and concerns of the Armenians.

Kitaptaki Çeviri: Kodaman'a göre, Babı Ali, 1885-1890 döneminde, bu siyaset sayesinde aşiretler üzerinde bir miktar denetim kurabilmekteydi ve Ermeni taleplerine *dikkat sarfetmek belasıyla karşı karşıyaydı*. Bu dönem üzerine çalışan tarihçilerin büyük bir çoğunluğu, Ermeniler'in talepleri ve kaygıları karşısında Osmanlı'nın *pek oralı olmadığı* görüşündedirler, (s. 27)

Alternatif Çeviri: Kodaman, 1885-1890 döneminde Babıali'nin bu özenli politikayla aşiretler üzerinde bir miktar kontrol sağlayabildiğini ve Osmanlıların Ermenilerin taleplerine de *dikkat etmeye özen gösterdiğini* öne sürüyor. Bu dönemin tarihçilerinin çoğu, Osmanlıların Ermenilerin talep ve endişeleriyle ilgilendiklerini *hemen hemen hiç* görmüyorlar.

Yorum: Robert Olson'un Kodaman'a yaptığı bu atıfta, Kodaman, tarihçilerin birçoğunu, Osmanlıların Ermenilerin talep ve endişeleriyle ilgilendiklerini göremediğinden dolayı eleştiriyor. Oysa çeviride sanki Osmanlıların Ermenilerin talep ve endişeleriyle hiç ilgilenedikleri gibi bir anlam ortaya çıkıyor.

3. **Orijinal metin:** Both Kurmanci and Zaza speakers participated in the rebellion, unlike 1925, when it was largely Zaza speakers who rebelled.

Kitaptaki Çeviri: *1925'ten farklı olarak*, hem Kurmanciler hem de Zazalar isyana katıldılar, fakat, daha çok isyan eden Zaza'lardı. (s. 64)

Alternatif Çeviri: Büyük ölçüde *Zazaca konuşanların isyan ettikleri 1925'ten farklı* olarak bu isyana hem Kurmanci konuşanlar hem de Zazaca konuşanlar katıldılar.

Yorum: Burada Şeyh Said ve Koçgiri isyanları karşılaştırılıyor. Orijinal metinde Şeyh Said isyanına daha çok Zazaca konuşanların katıldığı ama Koçgiri isyanına ise hem Zazaların hem de Kurmancların katıldığı belirtiliyor. Buradaki çeviride ise sanki Kurmanci konuşanlar az, Zazaca konuşanlar ise çok isyan etmişler gibi bir anlam çıkıyor.

4. **Orijinal metin:** Much of the leadership for the organization of the rebellion had come from Istanbul, a rather distant place.

Kitaptaki Çeviri: Önder kadronun önemli bir kısmı *İstanbul'dan uzak, yabancı bir şehirden* gelmiş bulunmaktaydı. (s. 62)

Alternatif Çeviri: İsyanı örgütleyen önder kadronun önemli bir kısmı oldukça *uzak bir yerden, İstanbul'dan* gelmiş bulunmaktaydı.

Yorum: Çeviride isyanı örgütleyen kadroların önemli bir kısmının İstanbul'dan geldiği gerçeği kaybolup gidiyor ne yazık ki.

5. **Orijinal metin:** They were impressed, however, by the ability of the Azadi to instigate a mutiny of half a Turkish regiment.

Kitaptaki Çeviri: Bununla beraber, Azadi'nin, *katılanların yarısı* Türklerden oluşan bir ayaklanma başlatabilmesinden etkilendiler. (s. 82)

Alternatif Çeviri: Bununla beraber, Azadi'nin, *yarısı Türklerden oluşan bir alayda* bir ayaklanma başlatabilmesinden etkilendiler.

Yorum: Ayaklanmaya katılanların yarısı Türk değildi, isyanın başlatıldığı alayın yarısı Türktü,

bu ikisi çok farklı şeyler.

6. Orijinal metin: Churchill seemed to be giving way

Kitaptaki Çeviri: Churchill *yol değiştirmeye* başladı. (s. 108)

Alternatif Çeviri: Churchill *boyun eğiyor gibi görünüyordu.*

Yorum: Orijinal metinde Churchill ile sahada bulunan Cox’un arasındaki rekabetten bahsediliyor ve Churchill’in müsteşarı James Masteron-Smith de Cox’un yanında yer alınca, Churchill artık boyun eğmek zorunda kalıyor.

7. Orijinal metin: He also had to rely on advice from a Middle East Department that had just been organized and was *feeling its way* in terms of developing policy.

Kitaptaki Çeviri: Henüz teşkilatlandırılmış olan Ortadoğu Masasının tavsiyelerine göre hareket etmek zorundaydı ve politika geliştirme aşamasında bu *teşkilatın izlediği yol kendi hislerine uygundu.* (s. 128)

Alternatif Çeviri: Ayrıca, daha yeni örgütlenmiş ve politika geliştirme *konusunda el yordamıyla ilerleyen* Orta Doğu Masasından gelen tavsiyelere de güvenmek zorundaydı.

Yorum: Bahsedilen kişi Churchill’dir ve çeviride sanki Churchill ile Ortadoğu masasının fikirleri paralellik arz ediyor. Oysa orijinal metinde, sömürge bakanı olarak bütün Britanya imparatorluğundan sorumlu olan Churchill’in Ortadoğu masasının tavsiyelerine güvenmekten başka yapacağı bir şeyin olmadığı anlatılmak isteniyor.

8. Orijinal metin: On 12 August 1928, Sheikh Mehdi and Sheikh Abdurrahim, brothers of Sheikh Said, *turned themselves in to* government officers in Mardin.

Kitaptaki Çeviri: Şeyh Said’in kardeşleri Şeyh Mehdi ve Şeyh İbrahim, 12 Ağustos 1928’de Mardin’de hükümet *memuru olarak vazifeye başladılar.* (s.187)

Alternatif Çeviri: 12 Ağustos 1928’de Şeyh Said’in kardeşleri Şeyh Mehdi ve Şeyh Abdurrahim, Mardin’de *devlet yetkililerine teslim oldular.*

Yorum: Çevirmenler böylesine büyük bir isyandan sonra isyana katılanların ileri gelenlerden olan bu şahısların aftan sonra hemen devlet memuru olarak iş başlamalarını biraz gariplikle karşılamış olsalardı, bu çeviri hatası ortaya belki hiç çıkmayacaktı. Türkiye’de hangi isyandan sonra isyancılar çıkan aftan sonra hemen devlet memuru olarak işe başladılar?

9. Orijinal metin:..but that “the documents seem to refer to period of 1919 & 1920 when ideas of Kurdish autonomy were very *much to the fore.*”

Kitaptaki Çeviri: Fakat “belgeler, Kürt otonomisi fikirlerinin *henüz başlangıçta olduğu* 1919-1920 dönemine ilişkin gibi görünmektedir. (s.192)

Alternatif Çeviri: ancak “belgeler, Kürt özerkliği fikirlerinin *çok ön planda olduğu* 1919 ve 1920 dönemine atıfta bulunuyor gibi görünüyor.

Yorum: Bahsedilen tarihlerde Kürtlere özerklik vermenin çok gündemde olduğu gerçeği ne yazık ki çeviride yitip gidiyor.

- 10. Orijinal metin:** It was reported that Gustav Stresemann, the German foreign minister, had *reprimanded* Herr Nadolny, German ambassador to Turkey, for encouraging Turkey to look for German support on Mosul.

Kitaptaki Çeviri: Raporlara göre, Alman Dışişleri Bakanı Gustav Stresemann, Almanya'nın Türkiye Büyükelçisi Herr Nadolny'ye, Musul meselesinde Almanya'nın desteğini elde etmeye çalışması için Türkiye'nin *teşvik edilmesi hususunda talimat vermiş* bulunmaktaydı. (s. 202)

Alternatif Çeviri: Almanya Dışişleri Bakanı Gustav Stresemann'ın, Almanya'nın Türkiye Büyükelçisi Herr Nadolny'yi, Türkiye'yi Musul'da Alman desteği aramaya *teşvik ettiği için azarladığı* bildirildi.

Yorum: “Azarlamak” anlamına gelen “*reprimand*” fiilinin nasıl olup da birdenbire “*talimat vermek*” fiiline dönüştüğünü doğrusunu söylemek gerekirse biz de çıkaramadık.

- 11. Orijinal metin:** He added, however, that the Mosul question could not be resolved if the British, and the League of Nations, citing protection of Kurdish rights, attempted to use the Kurds of Iraq against Turkey, the country in which the majority of Kurds lived

Kitaptaki Çeviri: Ancak, şu hususu da ilave etmekteydi: İngiliz'ler ve Kürt hukukunu göz önünde bulunduran Milletler Cemiyeti, Kürt ekseriyetinin yaşamakta olduğu Türkiye'ye karşı Irak Kürtleri'ni *kullanma cihetine gitmedikçe* Musul meselesini de halledemezlerdi. (s. 198)

Alternatif Çeviri: Ancak Britanyalıların ve Milletler Cemiyeti'nin Kürtlerin haklarını koruyarak Irak Kürtlerini, Kürtlerin çoğunluğunun yaşadığı Türkiye'ye karşı *kullanmaya kalkışarlarsa*, Musul sorununun çözülemeyeceğini de sözlerine ekledi.

Yorum: Yukarıdaki metinde konuşan kişinin Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey'in olduğu biliniyorsa, bu durumda onun Kürtleri Türklere karşı kullanmazsanız, Musul sorununun çözümezsiniz demek gibi bir lüksü herhalde olamaz!

Tam anlamı verilmeyen kelime ve deyimler

- 12. Orijinal metin:** But these observations seemed to be a *bit wide of the mark*.

Kitaptaki Çeviri: Fakat bu gözlemler, kanıtlanabilecek olandan *bir miktar daha geniş çaplıdır*. (s. 34)

Alternatif Çeviri: Fakat bu gözlemler biraz yanlış gibi görünüyor.

Yorum: Yazar burada ileri sürülen argümanların biraz yanlış olduğunu hedefini tutturmadığını açık bir biçimde ileri sürüyor. Oysa çeviride bu açıklık yerine daha çok şüpheye bırakıyor.

- 13. Orijinal metin:** The question to be asked is: would Kurdish nationalism have been stronger in the wake of World War I if the Hamidiye had not existed?

Kitaptaki Çeviri: Sorulması gereken soru şudur: Eğer Hamidiye hiç kurulmamış olsaydı, Kürt milliyetçiliği, Birinci Dünya Savaşı’nın *eşiğinde* daha güçlü olabilir miydi? (s. 36)

Alternatif Çeviri: Sorulması gereken soru şudur: Hamidiye kurulmamış olsaydı, Birinci Dünya Savaşı *sonrasında* Kürt milliyetçiliği daha güçlü olur muydu?

Yorum. Savaş öncesi ve savaş sonrası birbirinden çok farklı iki dönemi içerir. Burada anlatılmak istenen Birinci Dünya Savaşı sonrasıdır, bir başka deyişle onu izleyen dönem kastedilmektedir. Oysa çeviride “*eşik*” kelimesi kullanılarak savaş öncesi duruma işaret edilmiştir.

- 14. Orijinal metin:** The school was attended by Sayyid Kurdi *or* Nursi

Kitaptaki Çeviri: Said-i Kürdi *veya* Nursi de bu okula devam edenler arasındaydı. (s. 37)

Alternatif Çeviri: Said-i Kürdi *diğer adıyla* Nursi de bu okula devam edenler arasındaydı.

Yorum: İngilizce “*or*” kelimesinin birincil anlamı “veya/ya da” olduğu biliniyor ama burada aynı kişinin iki farklı adından bahsedildiği için “*diğer adıyla*” kullanılması daha uygun düşmektedir. Yoksa konuya uzak olan bir okurun Said-Kürdi ile Nursi’nin farklı iki kişi olduğunu varsayacaktır.

- 15. Orijinal metin:** First, it shows that a Kurdish nationalist leader like Halid Beg Cibran was rather late in seeing the *danger* presented-by Turkish nationalism and conversely seeing the advantage for the Kurds of having an Armenian presence in eastern Anatolia, especially with the small number of Armenians that remained after the massacres of 1915.

Kitaptaki Çeviri: Birincisi, Cibranlı Halit Bey gibi bir Kürt milliyetçi liderinin Türk milliyetçiliğinden kaynaklanan *durumun* çok geç farkına vardığını ve Doğu Anadolu’da özellikle 1915 katliamından sonra sayıları azalmış bulunan bir Ermeni azınlığın bulunmasını Kürtler için avantaj olarak gördüğünü gösterir. (s. 53)

Alternatif Çeviri: Birincisi, bu, Cibranlı Halit Bey gibi milliyetçi bir Kürt liderinin Türk milliyetçiliğinden kaynaklanan *tehlikeyi* görmede oldukça geç kaldığını; buna karşılık özellikle 1915 katliamından sonra geride kalan az sayıdaki nüfusuyla Doğu Anadolu’da bir Ermeni varlığının bulunmasının Kürtlerin avantajına olduğunu gördüğünü gösterir.

Yorum: “*Durum*” çok genel bir ifadedir oysa “*tehlike*” anlamına gelen orijinal metindeki “*danger*” çok spesifik bir kelimedir. Robert Olson burada Türk milliyetçiliğinden kaynaklanan

tehlikeye işaret ediyor. Başlangıç düzeyinde İngilizce bilenlerin bile “*danger*” kelimesinin Türkçede “*tehlike*” anlamına geldiğini bildikleri halde, nasıl oluyor da iki çevirmenin bu kelimeyi Türkçeye “*durum*” olarak çevirebiliyorlar? Acaba söz konusu cümlede “*Türk milliyetçiliğinden kaynaklanan*” yerine “*Kürt milliyetçiliğinden kaynaklanan*” olsaydı çevirmenler yine bu kelimeyi “*durum*” olarak çevirecekler miydi?

16. Orijinal metin: Curzon represented the *old guard*; Radcliffe and Trenchard *the new*.

Kitaptaki Çeviri: Curzon *eski muhafızları* temsil ederken, Radcliffe ve Trenchard *yenileri* temsil etmekteydi. (s. 91)

Alternatif Çeviri: Curzon *tutucuları* temsil ederken, Radcliffe ve Trenchard *de yenilikçileri* temsil etmekteydi.

Yorum: “*Old guard*” İngilizcede bir deyimdir ve “*tutucular*” anlamına gelir. Çevirmenler burada kelimenin bu deyimsel anlamını es geçmişler.

17. Orijinal metin: This, of course, could also be a weakness: the Sunni/ Nakşbandi/Zazaled rebellion *may have been* stronger and more unified because of *language and religious* homogeneity. The area of the rebellion was more confined than in 1925. The fact that the rebellion occurred *in the dead of winter* prevented help from outside even if it had been forthcoming.

Kitaptaki Çeviri: Kuşkusuz bu da bir zayıflık olarak görülebilir. Sünni-Nakşibendi ve Zaza olanlar tarafından yönetilen bir isyan *lisan ve dil* homojenliği nedeniyle çok daha kuvvetli ve birleşmiş *olabilirdi*. İsyanın alanı ise 1925’te olduğundan çok daha sınırlıydı. İsyanın *ölü kış* mevsiminde patlak vermiş olması da dışardan yardım gelecek olsa bile bunu engelleyecek bir *unsurdur*. (s. 64)

Alternatif Çeviri: Kuşkusuz bu da bir zayıflık olarak görülebilir. Sünni-Nakşibendi ve Zaza olanlar tarafından yönetilen bir isyan *dil ve din* homojenliği nedeniyle çok daha kuvvetli ve birleşmiş *olabilir*. İsyanın alanı ise 1925’te olduğundan çok daha sınırlıydı. İsyanın *kara kışın tam ortasında* patlak vermiş olması da dışardan yardım gelecek olsa bile bunu engelleyecek bir *unsurdu*.

Yorum: Yazar Şeyh Said isyanı ile Koçgiri isyanını karşılaştırırken, Şeyh Said isyanının dil ve din homojenliğinden dolayı çok daha kuvvetli ve birleşik olduğuna ilişkin geçmişe yönelik kuvvetli bir olasılığa vurgu yapıyor, oysa çeviride bu olasılık “*olabilirdi*” fiiliyle ortadan kalkmış bulunuyor. Diğer taraftan yazar isyanın kara kışın tam ortasında her tarafın karlı kaplı olduğu bir dönemde patlak vermesinin, dışardan gelecek herhangi bir yardımı önlediğini ileri sürüyor, çeviride ise “*ölü kış mevsiminde*” denilerek istenilen bu anlam gerektiği gibi okura verilmiyor ne yazık ki.

18. Orijinal metin: It is a good example of technology influencing politics and, *as it turned out*, history.

Kitaptaki Çeviri: Bu, teknolojinin siyaseti ve *gelişmekte olan tarihi* etkilenmesinin iyi bir örneğidir. (s. 89)

Alternatif Çeviri: Bu, teknolojinin; siyaseti ve *ortaya çıktığı gibi*, tarihi etkilediğinin iyi bir örneğidir.

Yorum: Çevirmenler burada “*as it turned out*” deyimini “gelişmekte olan” diye çevirmişler, oysa bu deyim Türkçede “oysa sonunda, sonuç olarak, kanıtlandığı vb.” şekilde çevrilebilir.

19. Orijinal metin: At a meeting of the political committee on 15 March 1921, Sir Percy Cox took issue with the Middle East Department’s memorandum.

Kitaptaki Çeviri: Siyasi heyetin 15 Mart 1921 tarihli bir toplantısında, Sir Percy Cox, Ortadoğu Masası’nın memorandumunu hakkında *mütâlâalarını ifade etti*. (s. 92)

Alternatif Çeviri: Siyasi komitenin 15 Mart 1921 tarihinde yaptığı bir toplantıda, Sir Percy Cox, Ortadoğu Masası’nın memorandumuna *karşı çıktı*.

Yorum: “*Take issue with*” Türkçede, “karşı çıkmak”, “itiraz etmek” vb. anlamına gelir. Oysa çevirmenlerin “mütalaalarını ifade etti” deyimini ne yazık ki bu anlamı karşılayamıyor.

20. Orijinal metin: The minutes on Cox’s telegram indicate that it was a report of “a very *corrupt* telegram” that had been the background for Sir Percy Cox’s proposals (21 June telegram) with regard to Kurdistan and the modification of the Cairo program of military reduction.

Kitaptaki Çeviri: Cox’un telgrafı üzerine yazılmış muhtıralarda, bu telgrafın Sir Percy Cox’un Kürdistan’la ve askeri indirime yönelik Kahire programının değiştirilmesiyle ilgili önerilerine (21 Haziran telgrafı) temel teşkil etmiş “*çok rezil bir telgrafın*” bir özeti olduğunu belirtmektedir. (s. 104)

Alternatif Çeviri: Cox’un telgrafındaki tutanaklar, Sir Percy Cox’un Kürdistan ve Kahire’nin askeri azaltma programında yapılan değişikliklerle ilgili önerilerinin (21 Haziran telgrafı) arka planını oluşturan şeyin, “*çok tahrif edilmiş bir telgraf*”da yer alan raporun olduğunu gösteriyor.

Yorum: Bir telgraf ne kadar rezil olur bilmiyoruz! Ama yazarın burada kastetmek isteği şey telgrafın üzerinde oynandığı, tahrif edildiğidir.

21. Orijinal metin: “You will understand? uncertain and it will be specifically raised again in connection with elections for Constitutional? Assembly.”

Kitaptaki Çeviri: “Değişken olduğunu ve Anayasal (?) Meclis seçimleriyle ilişkili olarak özellikle *yeniden yükseleceğini* anlayacaksınız (?)” (s. 106)

Alternatif Çeviri: “Belirsizlik olduğunu ve özellikle Anayasal (?) Meclis seçimleriyle ilişkili olarak *yeniden gündeme geleceğini* anlayacaksınız (?)”

Yorum: “*Raise*” fiilinin birçok anlamı var, ne yazık ki çevirmenler bağlama bakmadan birincil anlamı olan “*yükselmek*”i kullanmayı tercih etmişler ama görüldüğü gibi cümlede bir anlam ifade etmiyor.

22. Orijinal metin: The *men on the spot* in Baghdad were clearly outmaneuvering those in London.

Kitaptaki Çeviri: Bağdat’taki *adam* açık Londra’dakileri açık bir şekilde devreden çıkarmaktaydı. (s. 107)

Alternatif Çeviri: Bağdat’taki *olay yerindeki adamlar*, Londra’dakilere açık bir biçimde üstünlük sağlamışlardı.

Yorum: Burada Bağdat’ta sahada olup da iş yürütenlerle, Londra’da masa başındakiler karşılaştırılıyor.

23. Orijinal metin: “I regard it as a *desperate measure*,” he concluded.

Kitaptaki Çeviri: “Bunun *ümitsiz bir seviyede* olacağını zannederim” diyerek bitirmekteydi. (s. 123)

Alternatif Çeviri: “*Tehlikeli bir önlem olarak* görüyorum” diyerek sözlerini noktaladı.

Yorum: Orijinal metinde Lawrence, Britanya’nın desteklemesi halinde Türklere karşı bir Kürt isyanının başarıya ulaşacağını inandığını ama bu isyanın sonunun Kürtler ile Ermeniler için iyi olmayacağını söyledikten sonra, böyle bir yola başvurmanın tehlike olduğunu anlatmak için bu deyimini kullanıyor.

24. Orijinal metin: (1) that the present government has neglected to carry out the promises made to the Kurds by the previous cabinet; (2) that it has *consistently* disregarded the warning reports sent in by the Valis;

Kitaptaki Çeviri: (1) daha önceki hükümet tarafından verilen sözleri yeni hükümetin ihmal etmesi; (2) Valiler tarafından gönderilen *birbiriyle tutarlı* ikâz raporlarının dikkate alınmaması;

Alternatif Çeviri: (1) mevcut hükümetin önceki kabine tarafından *Kürtlere* verilen sözleri yerine getirmeyi ihmal etmesi; (2) Valiler tarafından gönderilen uyarı raporlarını *sürekli olarak* göz ardı etmesi; (s. 137)

Yorum: Her ne kadar “*consistently*” zarfı tutarlılık anlamına gelen “*consistent*” sıfatından türetilmiş olsa da zarf olarak “sürekli olarak, devamlı olarak” anlamında kullanılmaktadır. Orijinal metinde bu raporların birbirleriyle tutarlı olup olmadığına dair hiçbir bilgi yok ama sürekli olarak göz ardı edildikleri kesin.

25. Orijinal metin: As indicated in chapter 2, Sheikh Said was one of the most *outspoken* nationalists at the first Azadi congress held sometime in the late summer or early fall of 1924.

Kitaptaki Çeviri: 2. Bölüm de de belirtilmiş olduğu gibi, Şeyh Said, 1924’te toplanan ilk Azadî kongresinin en *faal* milliyetçi mensubuydu. (s. 155)

Alternatif Çeviri: Bölüm 2’de belirtildiği gibi, Şeyh Said, 1924’ün yaz sonu veya sonbahar başında bir ara yapılan ilk Azadi kongresinde en *açık sözlü* milliyetçilerden biriydi.

Yorum: “faal” ve “açık sözlü” olmak iki farklı şeydir. Bilindiği gibi Şeyh Said, Halid Bey ve Yusuf Ziya Beyin tutuklanmasından sonra isyana liderlik yapmak zorunda kalıyor. Dolayısıyla bu “*faal*” kelimesi bu duruma uygun düşmüyor zaten Robert Olson da böyle söylemiyor.

26. Orijinal metin: his eyes were sometimes tinged with antimony

Kitaptaki Çeviri: gözleri *şehla* bakardı. (s. 153)

Alternatif Çeviri: gözleri bazen *rastık* çekiliydi.

Yorum: Bilindiği kadarıyla Şeyh Said’in böyle bir göz kusuru yoktu, ama gözlerine rastık çektiği ve sakalına kına yaktığı biliniyor.

27. Orijinal metin: and fighters for the cause would be raised.

Kitaptaki Çeviri: ve mücahitler *isyan bayrağını açacaklardı*. (s. 162)

Alternatif Çeviri: ve dava için *savaşçılar yetiştirilecekti*.

Yorum: Yine burada da “*raise*” fiilinin anlamı yanlış seçilmiştir.

28. Orijinal metin: This same phrase is quoted in van Bruinessen, Agha, Shaikh and State, p. 394, but he uses “indissolubly” whereas my notes indicate that the word is “indivisibly”...

Kitaptaki Çeviri: Aynı *safha*, van Bruinessen “Indissolubly” (*çözülemez*) kelimesini kullanırken benim notlarım kelimenin “Indivisibly” (bölünemez) olduğunu... (s. 295, n. 3)

Alternatif Çeviri: Bu aynı *ifade* van Bruinessen, Agha, Shaikh ve State, s. 394’de aktarılıyor, ama van Bruinessen bu kelimeyi “Indissolubly” (*ayrılmaz*) olarak kullanıyor, oysa benim notlarım ise kelimenin “Indivisibly” (bölünemez) olduğunu ...;

Yorum: “*Phrase*” kelimesi hem “safha” hem de “deyim, ifade” anlamına gelir, görüldüğü gibi çevirmenler burada yanlış olan anlamı seçmişler.

29. Orijinal metin: Elazığ remained in a state of panic as news reached it that Çemişkezek, north of Elazığ and north of the Murat Su River, had been plundered by the Dersim Kurds;

Kitaptaki Çeviri: Elazığ’ın ve Murad Suyu’nun kuzeyinde bulunan Çemişkezek halkının Dersim Kürtleri tarafından *kılıçtan geçirildiği* haberi de gelince Elazığ’daki panik hayli şiddetlendi; (s. 167)

Alternatif Çeviri: Elazığ’ın kuzeyi ve Murat Suyunun kuzeyinde yer alan Çemişkezek’in Dersim Kürtleri tarafından *yağmalandığı* haberinin gelmesiyle Elazığ panik içinde kaldı;

Yorum: “*Kılıçtan geçirmek*” ile “*Yağmalamak*” iki ayrı şeyler. En hafif deyişle biri insanlara, diğeri ise eşyalara yönelik bir saldırdır. Kaldı ki tüfek icat olduğundan beri savaşlarda kimse kılıç kullanmıyor! Diğer yandan eğer bu eylemi yapan Dersim Kürtleri değil de Türkler olsaydı, “*kılıçtan geçirmek*” deyişini yine kullanılır mıydı? diye düşünmeden edemiyor insan.

30. **Orijinal metin:** and (5) a rebellion raised the possibility that the Kurds would be abandoned by the British and then left to be *massacred* by the Turks

Kitaptaki Çeviri: 5) Ve böyle bir isyan, Kürtler’in İngilizlerce yalnız bırakılması ve Türkler’in *zulmüne* terkedilmeleri olasılığını da beraberinde getirebilirdi. (s. 191)

Alternatif Çeviri: 5) yapılacak bir isyan, Kürtlerin Britanyalılar tarafından terk edilme ve ardından Türkler tarafından *katledilmeye* terk edilme olasılığını artırırdı.

Yorum: Zulüm ile katliam arasında dağlar kadar fark var!

31. **Orijinal metin:** The Turkish govt, pretended to take the view that the movement is reactionary and due to certain influences playing on the religious instincts of the rebels.

Kitaptaki Çeviri: “Türk hükümeti hareketin *tepkisel* olduğu ve asilerin dini duyguları üzerinde oynayan belli etkiler nedeniyle oluştuğu görüşünü benimsemiş görünmektedir.

Alternatif Çeviri: Türk hükümeti, hareketin *irticai* olduğu ve isyancıların dini içgüdüleri üzerinde oynanarak yaratılan bazı etkilerden kaynaklandığı görüşündeymiş gibi davrandı.”

Yorum: Bilindiği gibi herhangi bir dilde herhangi bir kelimenin birçok anlamı olabilir. Eğer çeviride kelimenin anlamı konu bağlamında doğru kullanılmazsa, ne yazık ki birçok şey kaybolup gider.

32. **Orijinal metin:** This in turn would strengthen the resolve of the Kurds in Turkey not to assimilate with the Turks.

Kitaptaki Çeviri: Bu, Türkiye’deki Kürtler’in Türkler’le *kaynaşmaya* gösterecekleri mukavemeti güçlendirecekti.

Alternatif Çeviri: Bu da Türkiye’deki Kürtlerin Türklerle *asimile olmama* kararlılığını güçlendirecektir.

Yorum: Kaynaşma ve asimile olma iki farklı şeydir. Kaynaşmada insan özünü ve benliğini yitirmez, oysa asimile olmak tam da böyle bir şeydir. Keşke Türkler ve Kürtler hep kaynaşmış bir biçimde iç içe yaşamış olsalardı ama ne yazık ki durum hiç de böyle değil.

Çeviride kaybolan ince anlam kayıpları

33. Orijinal metin: Some estimates are as low as 10,000. I found few estimates lower than 10,000, and no sources stated that 20,000 or more fighters were mobilized.

Kitaptaki Çeviri: Bazı tahminler, 10.000 gibi bir rakama kadar düşebilmektedir. 10.000’den daha küçük ve 20.000’den daha büyük rakamlar *öne süren kaynaklara rastlandı*. (s. 155)

Alternatif Çeviri: Bazı tahminler 10.000 kadar düşük bir rakam veriyor. 10.000’den daha düşük çok az sayıda tahmine rastladım ve 20.000 ya da daha fazla savaşçının seferber edildiğini *belirten hiçbir kaynak yoktur*.

Yorum: Robert Olson 20 binden büyük rakam ileri süren *hiçbir* kaynağın olmadığını söylemesine rağmen, çeviride bu rakamları öne süren kaynaklara rastlandığı ileri sürülüyor.

34. Orijinal metin: As a result, the Kurds supported the Turkish effort, which allowed them to get rid of the remaining Armenians.

Kitaptaki Çeviri: Netice itibarıyla, Kürtler, *kendilerine kalan* Ermeniler’den de kurtaran Türk gayretlerini desteklediler. (s. 48)

Alternatif Çeviri: Netice itibarıyla, Kürtler Türklerin bu gayretlerini desteklediler, bu da onlara *geride kalan* Ermenilerden kurtulmalarına olanak sağladı.

Yorum: Burada birçok Ermenin öldürüldükten ya da sürgüne gönderildikten sonra geride kalan Ermeniler kastedilmektedir.

35. Orijinal metin: After selling the sheep, Ali Rıza had gone to Ankara and Istanbul to consult with members of the Society for the Rise of Kurdistan and with Sayyid Abdul Qadir, although the latter was not, apparently, an official member of the Azadi.

Kitaptaki Çeviri: Ali Rıza, koyunları sattıktan sonra, Kürdistan Teâli Cemiyeti üyeleri ve *Azadi mensubu olduğu anlaşılan* Seyyit Abdülkadir ile istişarede bulunmak üzere Ankara ve İstanbul’a gitmişti. (s. 142)

Alternatif Çeviri: Ali Rıza, koyunları sattıktan sonra Kürdistan Teâli Cemiyeti üyeleri ve *görünüşe göre Azadi’nin resmi bir üyesi olmasa da* Seyyid Abdülkadir ile istişarede bulunmak üzere Ankara ve İstanbul’a gitmişti.

- 36. Orijinal metin:** The goal of nationalists who were striving for a unified Kurdistan resulted in their lack of support for those Kurds who advocated independence, even as a region of Turkey.

Kitaptaki Çeviri: Türkiye'nin *bir bölgesi bile olsa birleşik bir Kürdistan için mücadele eden Kürt milliyetçilerinin* bu hedefleri, bağımsızlık için mücadele eden diğer Kürtler'e destek vermemeleri sonucunu verecekti. (s. 49)

Alternatif Çeviri: Birleşik bir Kürdistan için çabalayan milliyetçilerin hedefi, Türkiye'nin *bir bölgesi olarak bile olsa* bağımsızlığı savunan Kürtlere destek vermemeleriyle sonuçlandı.

Yorum: Görüldüğü gibi çeviride kimin kime destek verdiği belli değil.

- 37. Orijinal metin:** In addition to all of the resources of an expanding state, the fact is that many Kurds, in the region of the rebellion and outside of it, supported Mustafa Kemal for many reasons.

Kitaptaki Çeviri: Gerçek şu ki, genişlemekte olan bir devletin elinde topladığı kaynakların yanı sıra, *Kürtler, başka nedenlerde de* Mustafa Kemal'i desteklemekteydiler. (s. 64-5)

Alternatif Çeviri: Gerçek şu ki, genişlemekte olan bir devletin elinde topladığı kaynakların yanı sıra, *isyanın olduğu bölgedeki ve bu bölgenin dışındaki pek çok Kürt birçok nedenden dolayı* Mustafa Kemal'i destekledi.

Yorum: Çeviride Mustafa Kemal'a bütün Kürtlerin destek verdiği anlamı çıkıyor, oysa orijinal metinde pek çok Kürt'ten bahsediliyor.

- 38. Orijinal metin:** Faysal told Cox that the question of Kurdistan had further aspect for him as King of Iraq which had probably not been fully considered by us.

Kitaptaki Çeviri: Faysal, Cox'a şöyle demişti: Kürdistan sorununun, Irak Kralı olarak ona göre muhtemelen *bizim tarafımızdan düşünülmüş olan başka* veçheleri vardı. (s. 106)

Alternatif Çeviri: Faysal, Cox'a, Kürdistan sorununun, Irak Kralı olarak kendisi için, muhtemelen *bizim tarafımızdan tam olarak ele alınmamış olan başka bir yönün* olduğunu söyledi.

- 39. Orijinal metin:** In order to support these goals, the Kurdish officers made three requests: that a British officer accompany Kurdish officers from Baghdad to the frontier zones where the movements would be *instigated*;

Kitaptaki Çeviri: Bu amaçları desteklemek için, Kürt Subaylar üç istekte bulundular: Bir İngiliz subayın hareket için *tahrik çalışmaları sırasında ön cephelerde* Kürt subaylara eşlik etmesi; (s. 76)

Alternatif Çeviri: Bu amaçları desteklemek için, Kürt Subaylar üç istekte bulundular: Britanyalı bir subayının *Bağdat'tan hareketlerin başlatılacağı sınır bölgelerine kadar* Kürt subaylara eşlik etmesi;

Yorum: Görüldüğü gibi orijinal metinde her ne kadar “*instigate*” fiilinin anlamlarından birinin “*kışkırtma ve tahrik etme*” olsa da burada bu bağlama hiç mi hiç uymamaktadır. Bu fiilin birinci anlamı olan “*başlatmak*” bağlama tamı tamına uymaktadır. Zaten Kürtler hareketin başlatılacağı sınır bölgelerine gitmek istiyorlar ve buralara güvenli bir şekilde gitmeleri için Britanyalılardan bir subaylarının kendilerine eşlik etmelerini talep etmektedirler. Yoksa Kürtler “İngilizlerden gelin tahrik çalışmalarına katılın” diye bir talepleri yoktur. Kaldı ki İngilizler gidip kimi tahrik edecekler!

40. Orijinal metin: If members of the league expected Britain to underwrite sanctions on a worldwide basis (e.g., through the Geneva Protocol of 1924), they should not drag their feet on the Mosul question.

Kitaptaki Çeviri: Cemiyet mensupları, Britanya'nın dünya çapında müeyyideler dayatması beklentisi içinde iseler (mesela, 1924 Cenevre Protokolü'nde olduğu gibi), *Musul meselesine burunlarını sokmamalıydılar.* (s. 200)

Alternatif Çeviri: Birliğin üyeleri, Britanya'nın dünya çapında yaptırımlar üstlenmesini bekliyorlarsa (örneğin, 1924 Cenevre Protokolü aracılığıyla), *Musul sorununu ağırdan almamaları gerekir.*

Yorum: Konuşan kişi Birleşmiş Milletlerin Musul sorununu ağırdan almasını, oyalamasını eleştiriyor, yoksa neden bu işe burnunu soktuğunu değil! Zaten orijinal metindeki “*drag one's feet*” deyimini Türkçede, “ağırdan almak, ayak sürmek vb.” anlamına gelmektedir.

41. Orijinal metin: He was told that this was a matter concerning Turkey alone and that we could not discuss the question at all. He thereupon departed, shaking the dust of his feet upon us.”

Kitaptaki Çeviri: Kendisine, bunun yalnızca Türkiye'yi ilgilendiren bir mesele olduğu ve bu sorunu tartışamayacağımız söylendiğinde ayağının tozunu üzerimize silkerek, ayrıldı”. (s. 195)

Alternatif Çeviri: Kendisine bunun sadece Türkiye'yi ilgilendiren bir konu olduğu ve bu konuyu hiç tartışamayacağımız söylendi. Bunun üzerine öfkeyle çekip gitti.”

Yorum: Herhangi bir dilde bazı deyimler kelime kelimesine çevrildiğinde, anlam kaybına ya da yanlış anlamalara sebep olabilir.

42. Orijinal metin: Thus, says Özbudun, “an implicit trade off materialized between the two groups...”

Kitaptaki Çeviri: Özbudun şöyle söyler: bu nedenle “iki grup arasında *kati* bir değiş tokuş gerçekleşti. (s. 301, n. 5)

Alternatif Çeviri: Özbudun şöyle söyler: bu nedenle “iki grup arasında *zımnî* bir değiş tokuş gerçekleşti.

Yorum: *Zimni* ve *kati* çok farklı iki şeydir.

43. Orijinal metin: It was stated in chapter 5 that seventeen of the eighteen military engagements in which the Turkish military fought from 1924 to 1938 occurred in Kurdistan.

Kitaptaki Çeviri: Türk ordusunun 1924’ten 1938’e kadar Kürdistan’da *onyedi veya onsekiz çarpışmaya* girmiş olduğu V. bölümde belirtilmiştir. (s. 239)

Alternatif Çeviri: Türk ordusunun 1924’ten 1938’e kadar savaştığı *on sekiz askeri çatışmanın on yedisinin Kürdistan’da* gerçekleştiği Bölüm 5’te belirtilmiştir.

Yorum: Burada yazar biri hariç yapılan bütün çatışmaların Kürdistan’da geçtiğini ısrarla vurgulamak istiyor ama ne yazık ki bu anlam çeviride kaybolup gitmiş.

44. Orijinal metin: But it was not until the first part of November that Aristide Briand, the French foreign minister, announced that no more troops would be allowed to pass eastward than passed westward—that is, the troops going eastward must be reliefs and not reinforcements.

Kitaptaki Çeviri: Buna rağmen, Fransız Dışişleri Bakanı Aristide Briand, *Batı istikametindeki sevkiyatın dışında Doğu istikametinde hiç bir askeri sevkiyata müsaade edilmeyeceğini-* yani takviye kuvvetlerin değil, yalnızca terhislerin sevkiyatına müsaade edileceğini-açıklamak için Kasım’ın ilk günlerini bekliyecekti. (s. 203-4)

Alternatif Çeviri: Ama Fransız dışişleri bakanı Aristide Briand, *batıya doğru geçenden daha fazla askerinin doğuya geçmesine izin verilmeyeceğini*, yani doğuya doğru giden birliklerin takviye değil, insani yardım ekiplerin olması gerektiğini ancak Kasım ayının ilk yarısında açıkladı.

Uzun ve anlaşılmayan Cümleler

45. Orijinal metin: It was clear to British intelligence and to British officials who had some sympathy for the Kurds that generous treatment of Kurds in Iraq and emigrant Kurds and encouragement of their national sensibilities, if they could be reduced to practical terms, “would repay themselves over and over again.

Kitaptaki Çeviri: Irak’taki Kürtler’e ve göçmen Kürtler’e cömert davranmanın ve milliyetçi duygularını desteklemenin “*tekrar ve tekrar edecekler*” gibi *pratik ifadelerle indirgenebilmesine bağlı* olduğu, Kürtler’e sempati duyan İngiliz istihbaratı ve subayları için aşikârdı. (s. 82)

Alternatif Çeviri: *Eğer pratiğe geçirilebilirse, Irak’taki Kürtlere ve göçmen Kürtlere karşı cömert davranılmasının ve ulusal duyarlılıklarının teşvik edilmesinin, “karşılığını defalarca geri vereceği”, Britanya istihbaratına ve Kürtlere karşı biraz sempati besleyen Britanyalı yetkililer için aşikârdı.*

Yorum: Çeviri zaten anlaşılıyor ondan vazgeçtik ama orijinal metinde yazar ilgi cümlecisi yanlış anlaşılmasın diye “and” bağlacıyla bağlanan bu yapıya özellikle iki kere ayrı “to” edatını eklemesine rağmen, çevirmenler bu söz öbeklerini birleştirmişler, dolayısıyla bu sayede İngiliz istihbaratın Kürtlere sempati duyduğunu anlamış oluyoruz okur olarak!

46. **Orijinal metin:** ...“It is amusing to see Feisal relying on the Kurds, who certainly never asked him as allies against the Shi’ahs who were supposed to be in revolt last year precisely because they couldn’t get Feisal.

Kitaptaki Çeviri: “Faysal’ın, özellikle Faysal’ı indiremedikleri için geçen yıl isyana katıldıkları sanılan Şiiler’e karşı onun hiçbir zaman müttefiki olmayı kesinlikle istememiş olan Kürtler’e güvenmesi eğlendirici. (s. 107)

Alternatif Çeviri: Faysal’ın, geçen yıl tam da onu ikna edemedikleri için isyan çıkarması beklenen Şiilere karşı kendisinden müttefik olmasını hiçbir zaman istememiş olan Kürtlere güvendiğini görmek gerçekten komik.

Yorum: Görüldüğü gibi kitaptaki çeviride kim kimi indirememiş, kim isyana katılmış kim katılmamış belli değil!

47. **Orijinal metin:** The only obstacle to the implementation of this policy was the threat of Turkey, which had a twofold policy: reliance upon the community of religion to incite Kurds against British and reliance upon anti-Arab prejudice to incite the Kurds against the Arabs.

Kitaptaki Çeviri: Bu politikanın uygulanmasına engel teşkil eden tek şey, *ikili bir politika izleyen Kürtler’i İngilizler’e karşı kışkırtmak için ‘ümmet’i, dini ön yargıları ve Kürtler’i Araplar’a karşı kışkırtmak için Arap ve karşıtı ön yargıları istismar etmekteydi.* (s. 109)

Alternatif Çeviri: Bu politikanın uygulanmasının önündeki tek engel, *iki yönlü bir politika izleyen Türkiye’den gelen tehdit:* Türkiye, Kürtleri Britanyalılara karşı kışkırtmak için ümmete; Kürtleri Araplara karşı kışkırtmak için ise Arap karşıtı önyargıya bel bağlıyordu.

Yorum: Orijinal metinde ikili politika izleyen Kürtler değil, Türkiye. Tek engel ise Türkiye’den gelen tehdit. Oysa çeviride Türkiye’nin hiç bahse bile geçmiyor!

48. **Orijinal metin:** He pleaded with the British to support him and insisted that he would be able to raise all of northeastern Kurdistan, including Ismail Ağa Simko in Iran, to support him in rebellion against the Turks. Sayyid Abdul Qadir emphasized that the British must act quickly to create a buffer Kurdish state against the Bolshevik menace.

Kitaptaki Çeviri: Abdülkadir, Türkler’e karşı isyanda, İngiliz desteği rica etmekte ve İran’da İsmail Ağa Simko dahil olmak üzere tüm Kuzeydoğu Kürdistan’ı İngilizler’in Bolşevik tehdidine karşı bir Kürt tampon devleti yaratmak için acilen harekete geçmeleri gerektiğini altını çizerek ifade etmekteydi. (s.114)

Alternatif Çeviri: (Abdülkadir) Britanyalılara kendisini desteklemeleri için yalvardı ve İran’daki İsmail Ağa Simko da dâhil olmak üzere tüm kuzeydoğu Kürdistan’ı Türklere karşı isyanda kendisini desteklemek üzere ayağa kaldırabileceği konusunda ısrar etti. Seyyid Abdülkadir, Britanyalıların Bolşevik tehdidine karşı tampon bir Kürt devleti oluşturmak için hızlı hareket etmesi gerektiğini vurguladı.

Yorum: Orijinal metinde Seyit Abdülkadir, Britanyalıları tüm Kürtleri Türklere karşı isyan ettirmede örgütleyebileceğine ikna etmeye çalışıyor ama çeviride bu anlam kayıp!

49. Orijinal metin: In Rawlinson’s opinion, the nationalists’ confidence would result in demands whose realization would lead to the creation of a confederation of all Muslims—Sunnis from the “Bosphorus to the Caspian including Daghistan with the ports of Batoum and Baku in Turkish hands, this being the avowed object of their eastern aims, as such a confederation would dominate the political position in the Near East.”

Kitaptaki Çeviri: Rawlinson’un kanaatine göre, milliyetçilerin kendilerinden emin olmaları, gerçekleştirilmesi “Boğaz’dan Dağıstan da dahil olmak üzere *Kafkasya*’ya kadar” yayılacak bir Müslüman–sünni Konfederasyonu’nun kurulmasına yol açabilecek taleplere neden olması mümkündür; böylelikle Batum limanları ve Bakü Türkler’in eline geçecek. Milliyetçilerin Doğu gayelerinin asıl hedefi bu. Zira böyle bir konfederasyon Yakın Doğu’daki siyasi konumları hâkimiyeti altına alır.” (s. 119)

Alternatif Çeviri: Rawlinson’a göre, milliyetçilerin güveni, gerçekleştirilmesi “Boğaziçi’nden Türkiye’nin elinde olan Batum ve Bakü limanlarıyla birlikte Dağıstan da dahil olmak üzere *Hazar*’a kadar tüm Müslüman-Sünnilerden oluşan bir konfederasyonunun yaratılmasına yol açacak taleplerle sonuçlanacaktı. Bu onların doğu hedeflerinin açık hedefidir, çünkü böyle bir konfederasyon Yakın Doğu’daki siyasi pozisyona hükmedecektir.”

50. Orijinal metin: Rawlinson thought the Turkish nationalist forces could still be checked or intimidated sufficiently to withdraw from their stated objectives of the National Pact of 28 January 1920, especially those clauses that demanded national sovereignty and territorial integrity over Anatolia, western Thrace, and Istanbul.

Kitaptaki Çeviri: Rawlinson, Türk milliyetçi kuvvetlerinin, hâlâ 28 Ocak 1920 tarihli Misak-i Milli hudutlarının gerisine çekilmelerine yetecek kadar kontrol edilebileceklerini veya korkutulabileceklerini düşünmüştü. Aklında, özellikle Anadolu, Batı Trakya ve İstanbul üzerinde hükümranlık ve ülke bütünlüğü talep eden maddeler vardı. (s. 125)

Alternatif Çeviri: Rawlinson, Türk milliyetçi kuvvetlerinin, 28 Ocak 1920 tarihli Misak-ı Milli’de belirtilen hedeflerinden, özellikle Anadolu, Batı Trakya ve İstanbul üzerinde ulusal egemenlik ve toprak bütünlüğü talep eden maddelerden geri çekilmek için hala yeterince kontrol edilebileceğini veya sindirilebileceğini düşünüyordu.

- 51. Orijinal metin:** Nothing can better describe the great amount of energy, men, money, materials, and time that the Turkish government spent on trying to suppress and contain Kurdish rebellion and Kurdish nationalism than the admission of the Turkish armed forces that of the *eighteen* armed engagements between 1914 and 1938 that the armed forces were involved in suppressing, seventeen occurred in Kurdistan.

Kitaptaki Çeviri: Türk hükümetinin Kürt isyanını ve Kürt milliyetçiliğini kontrol altına almak ve bastırmak için sarfetmiş olduğu enerji, insan, para, malzeme ve zamanın büyüklüğü, Türk silahlı kuvvetlerinin 1924-28 arasında *19 silahlı çatışmaya* girmiş olduğunu kabul etmesinden daha iyi ifade edilemez; bu hadiselerde Türk Silahlı Kuvvetleri, Kürdistan’da meydana gelen 17 isyan ve ayaklanma hareketini bastırmaya gayret göstermişti. (s. 188)

Alternatif Çeviri: Türk silahlı kuvvetlerinin 1924 ile 1938 yılları arasında *17’i Kürdistan’da olmak üzere meydana gelen 18 silahlı çatışmayı* bastırıldığını kabul etmesinden başka hiçbir şey Türk hükümetinin Kürt isyanını ve Kürt milliyetçiliğini bastırmak ve kontrol altına almak için harcadığı enerji, insan, para, malzeme ve zamanın bu kadar büyük miktarını daha iyi anlatamaz.

- 52. Orijinal metin:** From 1922 to 1925, the RAF, under the command of Sir John Salmond, who replaced Sir Hugh Trenchard as chief of the Air Staff in 1929, pursued a vigorous bombing policy against the Kurds and Arabs in northern Iraq.

Kitaptaki Çeviri: 1922’den 1925’e kadar, Hava Kurmay Başkanı olarak 1929’da Sir Hugh Trenchard’ın yerine getirilmiş olan Sir John Salmond komutasında Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF), Kuzey Irak’taki Kürtler’e ve Araplar’a karşı etkili bir bombardıman politikası takbik etti. (s. 240)

Alternatif Çeviri: RAF (Kraliyet Hava Kuvvetleri), 1922’den 1925’e kadar Sir John Salmond komutasında kuzey Irak’taki Kürtlere ve Araplara karşı şiddetli bir bombalama politikası izledi. Sir John Salmond daha sonra 1929’da Hava Kuvvetleri Komutanı olarak Sir Hugh Trenchard’ın yerine geçti.

Yorum: Görüldüğü gibi çeviride tam bir anakronizm söz konusu.

Gözden kaçan maddi hattalar

- 53. Orijinal metin:** The British should support a Kurdish rebellion if the Turks would not negotiate and if the French continued to be unsupportive of British policies in the Middle East.

Kitaptaki Çeviri: Türkler müzakereye yanaşmaz ve Fransızlar da Ortadoğu’da İngiliz siyasetini *desteklemekte* devam ederlerse, İngilizler bir Kürt isyanına desteklemelidirler. (s. 112)

Alternatif Çeviri: Türkler müzakerelere yanaşmazlarsa, Fransızlar da Ortadoğu’daki Britanya politikalarını *desteklememeye* devam ederlerse, Britanyalılar bir Kürt isyanına destek vermelidirler.

54. Orijinal metin: The informant thought that if Fethi Bey did not stop the disintegration of the People’s party, Mustafa Kemal would turn to Recep Peker, the minister of the interior.

Kitaptaki Çeviri: Muhbire göre, şayet Fethi Bey Halk Fırkası’nın *dağılmaktan kurtarırsa*, Mustafa Kemal Dahiliye vekile Recep (Peker)’e *dönecekti*. (s. 134)

Alternatif Çeviri: Muhbire göre, Fethi Bey Halk Fırkası’nın *dağılmasını durdurmazsa*, Mustafa Kemal içişleri bakanı Recep Peker’e *başvuracaktı*.

55. Orijinal metin: that condemned the Ankara government and Mustafa Kemal for destroying religion and stated that it was lawful to rebel against such sacrilege.

Kitaptaki Çeviri: ...Ankara hükümeti ve Mustafa Kemal’i dini yıkmakla suçladı; böyle bir kâfirlige başkaldırmanın *câiz olmadığını* ifade etmekteydi. (s. 143)

Alternatif Çeviri: ...Ankara hükümetini ve Mustafa Kemal’i dini yok ettikleri için kınayarak, böyle bir kâfirlige başkaldırmanın *câiz olduğunu* ifade ediyordu.

56. Orijinal metin: Only the aid of the settled Kurdish tribes of Geravi and Sarafan lessened *Kurdish* losses

Kitaptaki Çeviri: Geravi ve Sereyan’da yerleşik Kürtler’in yardımları, *Türk* kayıplarını azaltmaktaydı. (s. 183)

Alternatif Çeviri: Bir tek yerleşik Kürt Geravi ve Sarafan aşiretlerinin yardımı *Kürt* kayıplarını azalttı.

57. Orijinal metin: 2- Şimşir, İngiliz Belgeleriyle-, Kürkçüoğlu, Türk-İngiliz ilişkileri, p. 30, quotes the newspaper Cumhuriyet of 17 February as an example of such *charges*;

Kitaptaki Çeviri: 2-Şimşir, İngiliz Belgeleriyle; Kürkçüoğlu, Türk-İngiliz ilişkileri, s.30, bu gibi *değişimlere* örnek olarak 17 Şubat tarihli Cumhuriyet gazetesinden alıntı yapar; (s. 295, n. 2)

Alternatif Çeviri: 2- Şimşir, İngiliz Belgeleriyle; Kürkçüoğlu Türk-İngiliz ilişkileri, s. 30, bu tür *suçlamalara* örnek olarak 17 Şubat tarihli Cumhuriyet gazetesinden alıntı yapar;

Yorum: Kitabın altıncı bölümün bu 2. notu, Britanyalıların Şeyh Said isyanında parmağının olduğuna yönelik suçlamalara ilişkindir. Öyle anlaşılıyor çevirmenler yazım

benzerliklerinden dolayı “changes/değişimler” ile “charges/suçlamalar” kelimelerini karıştırmış gibi görünüyorlar.

- 58. Orijinal metin:** It was suggested above that probably more than 500.000 Kurds died in Turkey *proper* during World War I.

Kitaptaki Çeviri: Yukarıda belirtmiş olduğumuz gibi, Birinci Dünya Savaşı sırasında Türkiye'nin *tamamında* muhtemelen 150 binin üzerinde Kürt ölmüş bulunmaktaydı. (s. 45)

Alternatif Çeviri: Yukarıda belirtildiği gibi, Birinci Dünya Savaşı sırasında *sadece* Türkiye'de muhtemelen 500 binden fazla Kürt ölmüştü.

Yorum: Söz konusu rakamlar arasında devasa farklılıklar var. Ölen 350 bin Kürt birden buharlaşıp nereye gitti?!

- 59. Orijinal metin:** These, rather than the differences between Zaza and non-Zaza speakers, *played an important* role in the evolution of the rebellion and in the growth of Kurdish nationalism.

Kitaptaki Çeviri: İsyanın şekillenmesi ve Kürt milliyetçiliğinin gelişiminde, Zazaca konuşanlar ve konuşmayanlar arasındaki farklılıklardan ziyade, bunlar önemli bir rol *oynamamışlardır*. (s. 233)

Alternatif Çeviri: İsyanın evriminde ve Kürt milliyetçiliğinin büyümesinde Zazaca konuşanlar ile konuşmayanlar arastandaki farklılıklardan ziyade bunlar önemli *bir rol oynadı*.

Fazladan eklenen ya da çevrilmeyen cümleler

- 60. Orijinal metin:**

Kitaptaki Çeviri: “Cıbranlı Halid’in İstiklal fikriyle zehirlenen en güçlü aşiretler bu bölgede idi.” (s. 169)

Yorum: Yukarıda çeviride tırnak içi verilen bu ifadenin orijinal metinde herhangi bir karşılığı yoktur. Söz konusu bu ifade M. Şerif Fırat’ın Doğu İlleri ve Varto tarihi adlı kitabın 139 sayfasında yer almaktadır. Yazarın kullanmadığı bu ifadeyi tırnak içinde çeviride yer almasının herhalde bir nedeni olmalı! Doğrusu insan çevirmenlerin orijinalde olmayan bu cümleyi çeviride kullanmalarında “*İstiklal fikriyle zehirlenen*” deyimini cazibesine kapıldıklarını düşünmeden edemiyor.

- 61. Orijinal metin:** As yet unaware of the defeat at Arpa Pass, Abdullah was preparing with a contingent of 500 men to attack Muş. He was defeated. Met by a small force of gendarmes and local militia at the bridge crossing the Murat Su River north of Muş, the rebels were forced to retreat to Varto.

Kitaptaki Çeviri: Bu arada Şeyh Ali Rıza ve mahiyeti Abdullah’a bir mektup yazarak tekrar Arpa Deresi’ne taarruz etmesini istediler. Abdullah, bir mektup henüz eline ulaşmadan 500

kişilik bir müfreze teşkil ederek Muş’a taarruza geçti ve bozguna uğradı. Küçük bir jandarma birliği ve mahalli milislerle Murat Su köprüsünde karşılaşan âsi kuvvetler, Varto’ya çekilmek zorunda kaldılar. (s. 170)

Alternatif Çeviri: Arpa Geçidi’ndeki *yenilgiden henüz habersiz olan* Abdullah, 500 kişilik bir birlikle Muş’a saldırmak için hazırlanıyordu. Yenilgiye uğratıldı. Muş’un kuzeyindeki Murat Suyu üzerindeki köprüde jandarma ve yerel milislerden oluşan küçük bir kuvvet tarafından karşılanan isyancılar, Varto’ya çekilmek zorunda kaldılar.

Yorum: Orijinal kaynakta ne bir mektuptan bahsediliyor ne de bu mektubun henüz yerine ulaşılmamasından!

62. **Orijinal metin:** and a few Iranian soldiers were killed. *Some of the main leaders of the rebellion were killed in this skirmish— Şemseddin, the son of Hasananli Halid, Kerim, the Zirgan chief who initiated the battle, Suleyman, Ahmet, Abdalbaki, and one of Sheikh Said’s sons, Giysuddin.*

Kitaptaki Çeviri:..ve birkaç İran askeri öldürüldü....(s. 172)

Alternatif Çeviri: İsyanın önde gelen liderlerinden bazıları bu çatışmada öldürüldü: Hasananlı Halid’in oğlu Şemseddin, savaşı başlatan Zirgan reisi Kerim, Süleyman, Ahmet, Abdülbaki ve Şeyh Said’in oğullarından Gıysuddin.

Yorum: yukarıda verilen sayfadaki cümleden sonra gelmesi gereken uzun bir cümle çevrilmemiştir.

63. **Orijinal metin:** The Turks also proclaimed a nationalism that was inclusive of the Kurds, however prejudicial, while Kurdish nationalism, imperatively so, was exclusive of the Turks and their! nationalism.

Kitaptaki Çeviri: Türkler Kürtler’i de kapsayan bir milliyetçiliği savunuyorlarken, Kürt milliyetçiliği Türkler’i ve milliyetçiliklerini dışlıyordu. (s. 233)

Alternatif Çeviri: Ayrıca Türkler, *ne kadar önyargılı olursa olsun* Kürtleri de içine alan bir milliyetçiliği ilan ederken, Kürt milliyetçiliği ise ister istemez Türkleri ve onların! Milliyetçiliğini dışlıyordu.

64. **Orijinal metin:** Given the total figure of around 15,000 fighters mobilized by the Kurds, this figure seems too high.

Kitaptaki Çeviri: Kürtler’ce seferber edilen savaşçıları toplam 15.000 olarak verir; bu sayı çok yüksek gibi görünmektedir. (s. 288, n. 2)

Alternatif Çeviri: Kürtler tarafından seferber edilen savaşçıların sayısı toplam olarak yaklaşık 15.000 kişi olduğu düşünülürse, bu rakam çok yüksek görünüyor.

Yorum: Kitabın sonunda yer alan bu beşinci bölümün 2 nolu notu, söz konusu bölümde “Fırat’a göre Salih Beyin komutasında 10.000 kişilik bir asi kuvveti vardı” diye geçen cümleyi açıklamak üzere konulmuştur. Yazar bu rakamın çok yüksek olduğunu düşünüyor, yoksa Fırat, seferber edilen toplam savaşçılarla ilgili bir bilgi vermiyor!

Sonuç

Kuşkusuz her çeviride anlam kayıpları, kelime yanlışları vb. şeyler olabilir bu doğaldır. Ancak bütün bunların metnin genelini etkilememesi, okuru yanlış yöne yönlendirmemesi gerekir. Çevirmen okur ile yazar arasında ne kadar az girse, işini o kadar iyi yapar. Çevirmenin rolü bir aktörün rolüne benzetilebilir. Bir aktör oynayacağı rolü iyi oynayabilmek için nasıl oynayacağı karakterin ruh haline bürünüyorsa, deyim yerindeyse, çevirmen de yazarın o ruh halini yakalamalı, ona göre davranmalıdır. Kendi duygularını işin içine katmamalıdır.

Söz konusu kitabın çevirmenlerin yaptığı yanlışlara, bazı kelimelerin seçimine, kullandıkları dile bakıldığında, Kürtlere yönelik bir önyargı sezinlemiyor değil. Kitap boyunca, isyan eden Kürtler için “asi” sıfatı kullanılmıştır. Bilindiği gibi günlük kullanımda “asi” sıfatı neredeyse her zaman olumsuzluğu çağırıştırır. Çevirmenlerin bu türden önyargılarına yönelik çarpıcı bir örnek ise kitabın yazarının hiç kullanmadığı tanımlamaları kullanmalarıdır. Kitabın yazarı Robert Olson, Şeyh Said isyanını İngilizce okuruna anlatırken, çoğu zaman “*Doğu İlleri ve Varto Tarihi*” adlı eserin yazarı olan M. Şerif Fırat’ın anlatısını kaynak almaktadır ama onun bu anlatısını İngilizce okura kendi tanımlamalarıyla aktarmaktadır. Çevirmenler ise bazı yerlerde doğrudan M. Şerif Fırat’ın anlatısını tırnak içinde okura sunmaktadırlar. Hal böyle olunca Robert Olson’a ait olmayan “*Cıbranlı Halid’in İstiklal fikriyle zehirlenen en güçlü aşiretler bu bölgede idi*” gibisinden bir cümle ortada kalmaktadır. Bir çevirmen yazara ait olmayan bırakın bu kadar negatif duygularla yüklü böyle bir cümleyi, sıradan basit bir cümleyi bile çeviriye ekleme hakkına sahip midir? Cümleyi tırnak içine almakla çevirmenler sorumluktan kurtulmuyor. Eğer yazar bu cümleyi okura böyle anlatmak isteseydi zaten doğrudan birebir anlamını İngilizce okura verirdi. Diğer yandan çevirmenler bazı ifadeleri oldukça yumuşak “kabul edilebilir” bazılarını ise daha “sert ifadeler” düzeyine indirgemek istemişler. Mesela “katliam yapmak” anlamına gelen “*massacre*” kelimesini “zulüm etmek” olarak; “yağmalamak” anlamına gelen “*plunder*” kelimesini de kılıçtan geçirmek olarak çevirmiştir. Burada işin ilginç yanı Türkler söz konusu olduğunda “*katliam*” kelimesi “*zulme*” inmiş; Kürtler söz konusu olduğunda “*yağmalama*” kelimesi “*kılıçtan geçirmeye*” yükselmiş birdenbire. Keza yukarıda verdiğimiz Topal Osman ile ilgili çeviri kısmına bakıldığında çevirmenlerin Kürtlere yönelik önyargıları biraz daha açığa çıkıyor. Yine yazarın Birinci Dünya Savaşında sadece Türkiye’de ölen Kürtlerin sayısını 500 binden fazla verirken, çevirmenler bu rakamı 150 bine indiriyorlar. Burada verilen rakamlardaki bu yanlışlığın teknik bir hata sonucuyla yapılmış olmasını umuyoruz ama kitap boyunca yapılan bu türden yanlışlara ve kelimeler seçilirken yapılan tercihlere bakıldığında bu konuda insan pek iyimser düşünemiyor.

Sonuç olarak böylesine tarihi önemli bir kitap ne yazık ki Türkçe okura hak ettiği şekilde çevrilerek aktarılmamış görünüyor.

Kaynakça

- Albiz, Ü. (2018). *Çeviride İdeoloji: 1960-1980’li Yıllarda Türkiye’de Yayıncılık ve Çeviri, Çeviri Eserler ve Dergicilik Faaliyetleri*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fırat, M. Ş. (1961). *Doğu İlleri ve Varto Tarihi*, 2. Baskı, Ankara: Milli Eğitim Basımevi PDF.
- Göktürk, A. (1994). *Çeviri: Dillerin Dili*, 1. Baskı, İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Longman-Metro Büyük İngilizce-Türkçe-Türkçe Sözlük, 1. Baskı, İstanbul:Longman Group UK Limited and Metro Kitap Yayın Pazarlama A.Ş.
- Olson, W. R., *The Emergence Of Kurdish Nationalism And The Sheikh Said Rebellion, 1880-1925*, PDF
- Olson, W. R. (1992). *Kürt Milliyetçiliğinin Kaynakları ve Şeyh Said İsyanı (1880-1925)*, çev: Bülent – Nevzat Kıracı, Ankara: Özge Yayınları.
- <https://www.rudaw.net/turkish/culture-art/15122022>
- <https://bianet.org/bianet/kitap/210425-can-yayinlari-kurdistan-gectigi-icin-sansurlenen-kitabi-toplatiyor>
- <https://www.gazeteduvar.com.tr/dersim-makalesinde-kurd-kelimesini-adi-diye-cevirdiler-haber-1537546>
- <https://t24.com.tr/haber/rektor-kurtler-ifadesini-turkler-olarak-degistirdi-iddiasi,785004>